

KÖNYVISMERTETÉSEK

SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA, *Munkálatok a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola hallgatóinak írásaiból 5*, Nyíregyháza 2002, 210 p. ISSN 1417-0671

Hála Istennek, egyre megszokottabbá válik, hogy megjelenik az Intézményünk hallgatóinak írásait tartalmazó kötet, a *Munkálatok*. Imár az ötödik számot vehetjük kézbe, hogy áttanulmányozása után szellemileg-lelkileg gazdagabbá válton tegyük le.

Egészen színes ennek a kötetnek a tartalma, bár összesen „csak” hat tanulmányt olvashatunk benne. Az első munka egy hittanár szakos hallgatónőnk diplomadolgozata, amely Mécs László költészetét dolgozza fel a katekéta szemével. Ezt követi egy patrisztikus jellegű elemzés – amit egy első éves kispap adott közre – Nagy Szent Gergely *Moralia* című műve alapján az alázat és a kevélység allegóriáiról. Egy másik morális jellegű mű egy végzős teológusunk diplomadolgozata a szenvedés teológiai értelmezéséről. A negyedik írás szintén egy diplomadolgozat az egyik levelezős hallgatónőnkétől, és a teremtetlen fényt vizsgálja liturgikus szempontból, a teofánia ünnepével kapcsolatban. A nőknek az egyházban való jogairól szól egy kispapi szemináriumi dolgozat. Végül pedig egy hittanár szakos hallgatónő liturgikus témájú diplomadolgozata zárja a kötetet.

Amint tehát látható, nem csak a nappali szakos hallgatók, és nem is csak a papnövendékek írásai kerültek bele ebbe a kötetbe, hanem az Intézményünk többi szakán tanulóké is, hogy teljes legyen az összkép. Persze, az elsődleges szempont mindig az, hogy megfelelő színvonalat képviseljenek az egyes írások. Ezt a tanároknak kell igazolniuk, hiszen a művek csak az ő ajánlásukra kaphatnak helyet az egyes kötetekben.

Örvendetes, hogy a munkálkodás és a kezdeményezés mindig a hallgatóké, és ez már önmagában is igen dicséretes. Kívánságként – és a jövőbe mutatóan – azonban óhatatlanul megfogalmazódik, hogy jobb lenne rövidebb írásokat közölni, hogy még színesebbé váljék a kötet.

(Ivancsó István)

Pentekosztárion vagyis húsvét-pünkösd énektár, mely tartalmazza a húsvéttól mindenszentek vasárnapjáig tartó időszak szent szolgálatait, Nyíregyháza 2002, 400 p.

Ha lassan is, de biztosan halad előre egyházunk és annak liturgikus élete. Orosz Atanáz szerzetespap áldásos – szellemi és fizikai – munkálkodásának köszönhetően immár a harmadik kötet jelent meg magyar nyelven a bizánci egyház liturgikus könyveinek sorozatából. Egyértelműen feltűnteti a könyvben, hogy milyen módszerrel hozta azt létre: „Dr. Rohály Ferenc kézirat fordítását a görög Pentekosztárion és az Anthologion III. Rómában 1883-ban és 1980-ban kiadott köteteivel egybevetette és átdolgozta”.

Aki eddig csak a Nagyböjt szent szövegeiben tudott lelkileg elmélyedni, mostantól kezdve már a húsvéti időszak örömteli liturgikus szövegei révén is gyarapodhat. Biztos, hogy a lelki igényességet növeli, a görög katolikus identitás-tudatot erősíti ez a könyv a maga mérhetetlen gazdagságával.

A könyv formátuma – külsőleg és belsőleg – megegyezik a már eddig napvilágot látott két kötetével, tehát szemmel láthatóan is gyarapszik a sorozat. Sőt, most már arra is gondot fordítottak, hogy a gerincen is látható legyen a cím, ami a könnyebb kezelhetőséget segíti.

Külön örömet jelent számunkra, hogy Hittudományi Főiskolánk vállalhatta ennek a kötetnek a kiadását, s ezzel a tudományos tevékenysége bővülhetett. Nem véletlen, hiszen Atanáz atya is tagja a tanári karunknak.

(Ivancsó István)

INSTITUTUM THEOLOGICUM A SANCTO ATHANASIO NOMINATUM, *Folia Athanasiana* 2, Nyíregyháza 2000, 138 p. ISSN 1585-1370

Hittudományi Főiskolánk idegen nyelvű tudományos folyóiratának második száma az idén jelent meg bizonyos késéssel. Dedikációja az Intézmény ötvenedik születésnapjának szól. Az írások is mintegy ezt fogják keretbe. Ugyanis az első dolgozat főigazgatónk, *Pregun István* műve, és a jubiláló Főiskolát és Szemináriumot mutatja be. Az utolsó művet pedig *Zenon Grocholewski* bíboros, a Katolikus Nevelés Kongregációjának prefektusa írta olaszul: az új főiskolai/egyetemi épület alapkövének megáldásakor mondott beszéde gyanánt. Ugyancsak belekerült a kötetbe egy másik vatikáni főpapnak, *Francesco Marchisano* érseknek a megnyitó beszéde, amelyet az egyházmegyei múzeum felavatásakor,

illetve megnyitójakor mondott olasz nyelven. *Gilles Pelland* jezsuita atya, anyaintézetünk, a római Pontificio Istituto Orientale volt rektora patrisztikus dolgozatot készített francia nyelven Órigenésről. *Ivancsó István* egy vatikáni konferencián elhangzott olasz nyelvű előadásának írásos változatával jelentkezett ebben a számban: a magyar görög katolikus egyház XX. századi történetéről. *Michelina Tenace* – anyaintézetünk professzorasszonya – egy antropológiai-patrisztikus jellegű, olasz nyelvű írásával gazdagította a kötetet. *Kisfalvi Gabriella* Szergej Bulgakov orosz teológus szofiológiájáról közölt egy orosz nyelvű dolgozatot. *Dimitri Salachas* és *George Gallaro* tanulmánya az 1996-ban kiadott liturgikus instrukciót és a keleti kánonjogi kódex vonatkozó rendelkezéseit veti egybe. A folyóiratnak ez a száma is közli a magyar, bizánci vonatkozású bibliográfiát az adott időszakból. Végül recenziókkal zárul a viszonylag gazdag tartalmú kötet.

Most már csak azt kellene elérni, illetve megvalósítani, hogy a folyóirat „utolérje” önmagát, behozza a lemaradást, s legalább az esztendő végére mindig megjelenjen az újabb száma. (*Ivancsó István*)

HIEROTHEOS VLACHOS archimandrita, *A lélek betegsége, a lélek gondozása a keleti keresztény (ortodox) hagyományban*, Budapest 2002, 156 p. ISBN 963 03 9221 6

Ami régebben elképzelhetetlen volt, az mára szinte megszokottá vált. Az utóbbi évtizedben nem kevés könyv jelent meg a bizánci lelki-ségről magyar nyelven. Így ez az irodalom már meglehetősen terjedelmesé vált. A rendszerváltozás előtti időben nehéz volt bármiféle vallásos irodalom megjelentetése. A magyar görög katolikus egyház különösen nehéz helyzetben volt. Kicsinységénél fogva sem kaphatott részt az általában korlátozott vallásos könyvkiadásból. Egy-egy keleti lelki-ségi témájú könyvet legfeljebb írógépelt formában lehetett megszerezni.

Aztán változott a helyzet, s most már a VS-Stúdió jóvoltából egymás után jelennek meg az ilyen jellegű könyvek. Most éppen Hierotheosz Vlachosz harmadik könyvét adta ki.

A szerző nem ismeretlen már a magyar olvasók előtt sem, hiszen immár a harmadik könyve jelent meg anyanyelvünkön. Biztos, hogy nem ez jelenti a legkönnyebb olvasmányt a három közül, sőt, azt lehet mondani, hogy időszerű tartalma ellenére is a legnehezebb. Az első magyarra fordított könyve, az *Egy éjszaka a szent hegy sivatagában*, a Jézus-ima elsajátításáról szól, s ma már elmondhatjuk, hogy igen nagy

sikernek örvend. A második könyvének címe anyanyelvünkön: *Bevezetés a keleti keresztény lelkiségbe*, s alapvetően fontos mű azoknak, akik a témát meg kívánják ismerni. Ez a harmadik könyv is a keleti lelkiség területén marad. Feltárja a lélek betegségeit, s megpróbálja rájuk megadni a választ a keleti egyház hagyománya szerint.

Érdekes a könyv módszere: kerekasztal-beszélgetés formájában tárja elő az egyes témákat. Nagyon fontos dolgokat mond el. Sok esetben azonban érezhető az, hogy – bár gyakorlati akar lenni – meglehetősen elméletivé válik. A módszer a keleti lelkiség alapállását tükrözi, mely szerint az öregtől, a gerontosztól kérdezi a tanítvány a világ legfontosabb dolgát: hogyan üdvözülhet. Itt is kérdezik az archimandritát a legfontosabb lelki dolgokról. Kissé, illetve olykor – s nem is ritkán – azt lehet tapasztalni, hogy műviessé válnak ezek a beszélgetések. Igaz viszont az is, hogy az atya módszertani eligazításként elmondja, hogy megszerkesztette az anyagot az elhangzott beszélgetések alapján, még magnetofonfelvételek segítségével is, sőt, felhasználta egy régebbi könyvének az anyagát is.

Igazat kell adnunk annak a kritikai észrevételnek, amit a magyar kiadás előszavának szerzője írt: „Sajnos a könyv olykor ellentmondásos benyomást kelt. Egyrészt nagy értéke, hogy a keleti egyház lelki életi gyakorlatába, illetve annak hagyományaiba és elméletébe nyújt betekintést, sok jó szempontot és megszívlelendő gyakorlatot bemutatva. Gyengesége viszont, hogy a katolikus egyházat, annak lelki életi hagyományát, gyakorlatát és gyümölcseit vagy nem ismeri, vagy előítéllettel és nagyon elfogultan szemléli. Olyan, mint ha évszázadokkal ezelőtt írta volna könyvét a kortárs szerző: hiányzik egymás értékeinek elismerése, és – hála Istennek! – az egyre ígéretesebben bontakozó egység-törekvés igénye. Ma már másképpen, a szeretet szellemében kell közkinccsé tenni Istentől kapott talentumainkat. Ha az említett fájó szemléletmódon túlteszi magát az olvasó, akkor sokat tanulhat e kis könyvből.”

Mindezek mellett azonban a könyv nagy értéke, hogy az atyák hagyományához hűségesen azt az állapotot mutatja be, amit a bűn által okozott betegség jelent, majd pedig azt az utat tárja fel, amelyen keresztül el lehet érni a gyógyulást. Ez a lélek terápiája, az ember legbensőbb részének meggyógyítása az igazi értelemben vett aszkézis révén.

Köszönet a VS-Stúdióknak ennek a bizánci lelkiség szempontjából nagyon fontos könyvnek a magyarul való megjelentetéséért!

(Ivancsó István)

WEBER, H., *Speciális erkölcssteológia*, Budapest 2001, 464 p. Kötve. ISBN 963 361 266 7

A keresztény etika sosem korlátozódott csak általános témák tárgyalására, sosem félt a konkrét kérdésektől és problémáktól. Az első etikai eszmélkedések a korai egyházban arra irányultak, mit kell az adott pillanatban megtenni, vagy okvetlenül elhagyni. A konkrét morál a keresztény etikának sok évszázadban szinte egyedüli tartalma is volt. Még erőteljesebben növekedett végül a praktikus egyedi kérdések anyaga, amikor a XVI. században a keresztény etika, mint *theologia moralis* önálló szakká fejlődött. Olyan diszciplínaként keletkezett, hogy kezdetben a „lelkiismereti esetek” (*casus constientiae*) megjelölést viselte. A túlnyomóan kazuista jellege egyre több ellenérzést és kritikát váltott ki. A XX. század kezdetén a keresztény erkölcsstan főlvázolásában a Bibliára tették a hangsúlyt. Még erőteljesebben elfordultak a régi szemlélettől a II. Vatikáni Zsinat utáni fejlődésben és annak következtében.

A speciális morál létét és jellegét ma alapvető nehézségek érintik. Az első, a mindig egyedi lelkiismeret hangoztatása és az igényelt szabadság. A második a tekintély kérdése. A harmadik a helyzetek hatalmas sokasága. Az utolsó nehézség pedig végül abból adódik, hogy a konkrét morál kérdéseiben már nemcsak a Bibliát és a teológiát kérdezik. Mind a négy nehézség arra mutat, hogy egy korábbi stílusú kazuista morál már nem lehetséges.

A szerző ezek fényében olyan előadással tesz kísérletet, amely túllép egy csupán egyedi témán. Azt az igényt persze nem támasztja, hogy a konkrét erkölcs összes elgondolkodtató témája és kérdése szóhoz jut, ilyesmi nem is lehetséges. Csak egy olyan összefoglalás érhető el, amely nem hagy túl sok hézagot.

Az előttünk lévő anyag három fejezetre tagolódik. A kezdetet azok a megfontolások alkotják, hogyan kell helyesen bánni a szóval vagy az erkölcsileg felelős beszéddel. Itt főleg az igazlelkűség régi témaköréről van szó, figyelembe véve újabb fejleményeket is, például orvosi területen. Ezután olyan kérdések következnek, melyek az élet védelmét és előmozdítását taglalják, különösen a testiség nézőpontjából. A hagyományos témák mellett, a háborút is beleértve, szóhoz jutnak azok a kérdések, melyek a modern orvosi-biológiai kutatás révén keletkeztek, és ma gyakran a bioetika név alatt szerepelnek. Az ember testiségének különleges egyedi aspektusát a harmadik fejezet tárgyalja. Konkrétan először reflexiók az ember szexualitásáról általában, majd bizonyos viselkedésmódok és a házasság etikájáról.

A speciális erkölcssteológiai tankönyv szerzője négy szempontra helyezte a hangsúlyt. Először is gyakran tekint a történelmi dimenzióra, korábban képviselt témák és tézisek, vagy nézetek és ítéletek fejlődésére. Másodszer törekedett a széles vagy széttagolt ábrázolásra, hogy egy erkölcsi témakört jobban megértessen: melyek az antropológiai dimenziók, hogyan kell egy kérdést teológiailag, hogyan lehet spirituálisan kezelni. Harmadszor hangsúlyozottan törekedett az előadás menetének elfogadhatóvá tételére. Végül az előadásnak áttekinthetőnek kellett maradnia, anélkül, hogy túl sok kimaradna abból, ami ma fontos.

Ennek a könyvnek egy fontos sajátossága, hogy marad a katolikus hagyomány áramában, s a szerző szeretné megvallani, hogy eközben nem kellett meggyőződése ellen írnia. *(Soltész János)*

IOANICHIE, B., *A moldvai szerzetesek élete, (Odigitria könyvek), Budapest 2002, 144 p. ISBN 963 389 328 3 ISSN 1589-1151*

Ha el lehet mondani egy könyvről, hogy hiányt pótló mű, akkor *Ioanichie Bălan* könyvére ez ténylegesen igaz. Ugyanis a moldvai szerzetesek életét és tanítását feldolgozó, ilyen jellegű munka még nem látott napvilágot. Tanúságot tesz erről a kötet előszavát író Dumitru Stăniloae is, aki igazolja, hogy 1980-ra állt össze ez a *Román Paterikon*, mégpedig román nyelven is elsőként, hogy ismertebbé tegye a világban a „román ortodox vallást”. Majd így folytatja: „Ez a könyv üzenet is kíván lenni a külföldiek számára a román ortodoxia jelentékeny és kivételes lelkiségéről, amely magas fokon, nagy intenzitással és töretlenül nyilvánul meg mind az egyéni tökéletesedés, mind a nép lelki szükségleteinek gyakorlati kielégítése terén... Ezek tükrözik azt a különös ragyogású hitet, mely egyházunk híveit betölti”. – A belgiumi Chevetogne monostorában franciára fordították le a művet 1986-ban, s ennek alapján készült a magyar kiadás 2002-ben.

A könyv egészen szép kivitelezésű, gondos munkát tükröz kívülről és belülről (mint a sorozat – *Odigitria könyvek* – többi darabja is), s nagy értéke, hogy sok fénykép teszi szemléletessé. Néhány alkalommal egy-egy szerzetes fényképével, de az esetek többségében monostorok, monostori templomok látképével. Így az olvasó előtt megelevenednek azok a helyszínek, ahol azok a szentéletű szerzetes atyák és nővérek éltek, akiknek életéről és tanításáról szól a könyv.

Mert ez a mű ténylegesen ezt mutatja be: a szerzetesek életét és tanítását. Éppen úgy, mint a híressé vált görög nyelvű *Apoftegmata*

Patrum, vagy az ószláv nyelvű *Paterikonok*. Az előbbiből egy rövidebb válogatást Baán István munkálkodása nyomán ismerhetett meg a magyar olvasó – *Az atyák bölcsessége*, (Vízöntő Könyvek), Budapest 1991, 150 p. –, majd az ugyancsak ő készítette bővebb változatot – *A szent öregek könyve. A szerzetesatyák mondásainak ábécé sorrendes gyűjteménye*, (Bizánci Írók I.), Budapest 2001, 432 p. – is olvashatja. Sőt, korlátozott példányszámban, számítógépes nyomtatással Árkosy Miklós is megjelentette magyar nyelven ezt a bővebb változatot 2001-ben. – Az ószláv nyelvű *Paterikonok* magyarul még nem jelentek meg, csupán részletekben.

A moldvai szerzetesekről szóló könyvben nem ábécé sorrendben követik egymást az életrajzok, hanem esetlegesen. Nem lehet kronológiai sorrendet sem felfedezni a mű összeállításában. De ez önmagában nem zavaró tényező.

A könyvben huszonnégy szerzetes vagy szerzetesnő életéről olvashatunk hosszabb-rövidebb formában. A jelentősebbek esetében nem csak az életrajzukat tudta összefoglalni a szerző, hanem a tanításukból is közöl részleteket, mégpedig az apoftegimák megszokott formájában. A rövid, mindig komoly tanulással rendelkező történeteket az egyes szerzőknél az ábécé betűivel jelzi az összeállító. Talán ezzel akar szimpátiát nyilvánítani a mintául szolgáló görög eredeti iránt.

Köszönjük, hogy az *Osiris* kiadó révén egy újabb jelentős művel gazdagodhatott keleti lelkiségünk vallásos irodalma!

(Ivancsó István)

ARANYSZÁJÚ SZENT JÁNOS, *A Felfoghatatlanról és az Egyszülött dicsőségéről. Kilenc prédikáció az ariánusok ellen*, (Odigitria könyvek), Budapest 2002, 326 p. ISBN 963 389 327 5 ISSN 1589-1151

Az utóbbi években nem kell szűkölködnünk a patrisztikus irodalom magyarra fordított termékeiben. Mintegy két évtizeddel ezelőtt kezdődött a reneszánsz (Vanyó László munkálkodása következtében), de a legközelebbi pár esztendőben ez a tevékenység különösen is felvirágozott hazánkban. A II. világháború előtt tizenhat kötetben megjelentetett *Keresztény Remekírók* után – hosszú szünetet követve – Vanyó professzor indította a folyamatosan bővülő *Ókeresztény Írók* sorozatot, majd egy még újabb szériát *Ókeresztény Örökségünk* címmel. S legújabban a különböző kiadók adnak ki egyes köteteket a patrisztikus örökségből.

A legnagyobb tisztelettel vehetjük kézbe és olvashatjuk *Perczel István* áldásos munkálkodása folytán az *Osiris* kiadónál megjelent *Aranyszájú-kötetet*. Kilenc prédikációt fordított le és adott közre bőséges jegyzetekkel. Önmagában már ez is értékes. Igaz azonban az is, hogy Aranyszájú Szent János műveiből már az említett sorozatokban is jelentek meg beszédek. De ami miatt a legteljesebb tiszteletet érdemli meg a fordító, azt három oldalról is meg lehet indokolni.

Az egyik indok az, hogy Perczel István mintegy tizenöt évig, 1987-től foglalkozott a fordítás nehéz és nagy precizséget követelő munkájával. Majd a görög kritikai kiadások megjelenése után átdolgozta a már elkészült fordítását. Tehát a lehető legtökéletesebb munkára törekedett.

A másik indok pedig az, hogy nem csak fordított, hanem bőséges jegyzetekkel is magyarázta a munkáját. Így megkönnyítette az Aranyszájú-prédikációk könnyebb, sőt helyes megértését.

A harmadik indok: bevezetés és utószó. Az előbbiben a metodológiai eligazítást kaphatja meg az olvasó, valamint a legfontosabb háttér-információkat. Az utóbbiban viszont teljes és részletes körképet vázol fel a szerző Aranyszájú Szent János életéről, az ariánusokkal folytatott vitájáról és a zsidósághoz való viszonyáról. Így tehát teljes kép áll előttünk a negyedik századi nagy szónokról.

Mindezekhez már csak kiegészítésként, de az alapos munkát tükröző igazolásként szolgál, hogy a fordító egy nagyon részletes teológiai szótár összeállításáról is gondoskodott mintegy húsz oldalon keresztül. A tudományosság érdekében közölte a bibliai konkordanciátáblázatokat és rövidítéseket. Végül pedig az irodalomjegyzéket is közreadta, amelyben témák szerint csoportosítva az általános, majd a felhasznált irodalmat jelezte. Külön érdeme, hogy a magyar nyelven megjelent vonatkozó művek jelzésére is gondot fordított.

Igen nagy értéket jelent tehát a mű, bár igazán élvezni nem a nagyközönségből való olvasók, hanem a szakemberek tudják. De a fentebb említett reneszánsz idején talán egyre többen fordulnak a patrisztikus szövegek felé, így Aranyszájú Szent János művei felé is. Ezt a könyvet áttanulmányozva bizonyosan gazdagodni fog a nagy egyházatya teológiai gondolkodásának, szónoki tehetségének, s nem utolsósorban életének ismeretében.

A mi szempontunkból csupán egyetlen neuralgikus pontot észlelhetünk a könyvben. Az összeállítója szinte nem vesz tudomást a görög katolikusokról, mintha nem ismerné őket. Csak az ortodox liturgikonról,

méneáról, Hetvenes fordításról tesz említést, Berki Feriz munkájaként. Pedig 1882 óta van liturgikonunk, az éppen idézett november-decemberi ménea a legutóbbi időkből jelent meg (1997-ben), valamint a Hetvenes fordításból tekintélyes mennyiség a Triódionunkban (1996-ból). A nagyon gondos munka mellett talán még ezekre is oda lehetett volna figyelni.

Mindenesetre biztos, hogy az *Osiris* kiadó jól választott, amikor a nagy szónok műveinek magyar nyelven való közreadására vállalkozott, s nem kevésbé akkor, amikor ilyen hozzáértő szakember munkálkodásának gyümölcseként valósította ezt meg. *(Ivancsó István)*

